

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-152>

УДК 373.091.31-059.2:91

Покась Л.А., Юрченко В.Д.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ТЕХНОЛОГІЯ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУЧАСНОГО УРОКУ ГЕОГРАФІЇ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті акцентовано увагу на те, що групова форма навчання спроможна створити оптимальні освітні умови для навчальної діяльності учнів профільної школи, розвитку інтелектуальних, творчих здібностей особистості і, тим самим, підвищити рівень навчальних досягнень з географії та економіки в контексті реалізації завдань Нової української школи. Встановлено факт, що технологія групової навчальної діяльності гармонійно вписується в освітній процес профільного рівня навчання з предметів економічного змісту. З'ясовано, що учителі епізодично вдаються до створення малих навчальних груп учнів, не дотримуючись при цьому визначених груповою динамікою умов формування групових суб'єктів. Експериментально доведено ефективність технології групового навчання в урочний час з географії та економіки в умовах реалізації компетентнісного підходу.

Ключові слова: економічні знання, учні, технологія групової діяльності, профільний рівень навчання, старша школа, урок.

Pokas Liliia, Yurchenko Victoria

Kyiv National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov

TECHNOLOGY OF GROUP ACTIVITY AS A MEANS OF INCREASING THE EFFICIENCY OF MODERN GEOGRAPHY LESSON AT HIGH SCHOOL

Summary. The article shows that it is impossible to implement the tasks aimed at improvement of the educational process efficiency on a competent basis without the use of non-standard forms at the present stage of reforming of school education. The didactic possibilities of modern education in groups are substantiated, taking into account the modernization processes in the domestic school education. The attention is focused on the fact that group learning can create optimal educational environment for learning activities of students of specialized schools, for development of intellectual, creative abilities of the individual and, thereby, increase levels of achievement in geography and economics. It is stated that today, the formation of economic knowledge is a relevant direction of psychological and pedagogical research in the context of the structure and content of the New Ukrainian school. The article analyzes the current state of the use of technology of group educational activity at high school specializing in education of students in subjects of economic direction. The fact is established that the technology of group educational activity harmoniously fits into the educational process of the specialized education in economic subjects and has a number of advantages in comparison with other forms of organization of the educational school process. The reasons for the unsystematic use of the investigated innovative pedagogical technology are determined. The root of these reasons lies in the fact that teachers are not sufficiently familiar with the methodology of group educational activity at the scientific level, and students are not properly prepared for educational work in groups. It is found that teachers occasionally resort to the creation of small educational groups of students without taking into account the conditions for the group formation created by certain group dynamics, namely: the desire of group members to cooperate with each other. The results of ascertaining and forming stages of pedagogical research are published. The effectiveness of the technology of group learning during lessons of geography and economics in the conditions of implementation of the competence approach is experimentally proved.

Keywords: economic knowledge, pupils, technology of group activity, profile level of training, high school, lesson.

Постановка проблеми. Інтерес до географічних знань в учнів залежить від методики викладання, від того, як майстерно буде учителем спланована навчальна діяльність. Варто подбати про те, щоб на уроках весь учнівський колектив працював активно і захоплено, використовували це як основу для розвитку допитливості, глибокого пізнавального інтересу та формування предметної компетентності. Це особливо важливо для учнів, коли визначаються усталені інтереси і схильність до того чи іншого предмета. Деякі вітчизняні науковці переконують, що навчання в навчальних групах підвищує ефективність освітнього процесу з географії, створюючи умови за яких учень розкриває свою

творчу індивідуальність, тому що стає суб'єктом навчання (Покась Л., 2012).

Мета дослідження – полягає в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов реалізації технології групової діяльності старшокласників у контексті профільного рівня навчання з економіки та географії економічного спрямування.

Об'єкт дослідження – освітній процес з економіки та географії у старшій школі.

Предмет дослідження – технологія групової діяльності старшокласників як засіб підвищення ефективності сучасного уроку з предметів економічного характеру.

Гіпотеза дослідження: ґрунтується на тому, що впровадження технології групового навчан-

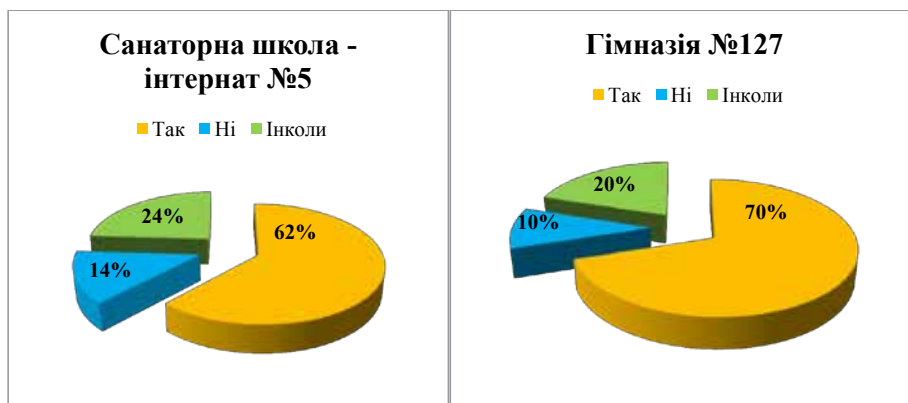

Рис. 1. Результат опитування учнів за питанням №1 анкети: «Чи використовує Ваш учитель технологію групового навчання на уроках економіки та географії?»

ня в освітній процес гімназії та ліцею позитивно впливає на підвищення ефективності уроку економічної географії та економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема дослідження групової навчальної діяльності в педагогічній науці не є новою. Питання технології групового навчання розглядається в працях В.П. Беспалько, В.І. Євдокимова, М.В. Кларіна, О.М. Пехоти, Л.А. Покась, Г.К. Селевко, В.В. Серікова, С.О. Сисоевої, І.С. Якиманської; теоретичні й практичні аспекти обґрунтовано в дослідженнях О.І. Пометун, Л.В. Пироженко, А. Панченкова, Т.О. Ремех, О.І. Саган, О.В. Стребной та ін. У наукових працях вітчизняних та зарубіжних науковців висвітлювалися питання щодо організації навчання в групах різних за якісним та кількісним показниками, подаються різноманітні методичні рекомендації для впровадження, розробки змісту уроків з історії (К. Баханов), хімії (О. Блажко, О. Ярошенко), біології (С. Трубочова), географії (Л. Покась) та ін. Проте мало уваги приділяється питанню застосування технології групової діяльності в контексті профільного рівня навчання учнів старшої вікової групи.

Постановка завдання дослідження.

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу, у якій розкриваються різні аспекти технології групового навчання та з'ясувати стан висвітлення проблеми в методиці викладання географії у старшій школі.

2. Дослідити частотність використання групових форм роботи у шкільній практиці.

3. Розробити експериментальну методику організації групової навчальної діяльності на уроках географії у профільній школі та перевірити її ефективність у процесі експериментально-дослідного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково-дослідна робота проводилась під час власної педагогічної діяльності на базі Криворізької санаторної школи-інтернат № 5 та Криворізької гімназії № 127.

Наукове педагогічне дослідження відбувалося в декілька етапів:

На *першому етапі* вивчалася психолого-педагогічна та методична література, пов'язана з проблемою дослідження, стан використання педагогічної технології в шкільному освітньому

процесі, проводилося анкетування учнів та учителів-географів.

На *другому етапі* відбулося впровадження технології групового навчання в освітній процес старшої школи.

На *третьому етапі* оброблялися матеріали, аналізувалися, узагальнювалися результати педагогічного дослідження, формувалися висновки.

Констатувальний етап експерименту полягав у анкетуванні учнів 10 і 11 класів та вчителів-географів на предмет використання технології групового навчання на уроках географії (економіки) у старшій школі. Було проанкетовано 50 старшокласників стосовно їх відношення до групового навчання на уроках географії, а також 25 вчителів географії як досвідчених фахівців.

Головною метою проведення анкетування було з'ясувати стан організації та використання технології групової навчальної діяльності учнів в урочний час в гімназії та ліцеї.

Як бачимо з рис. 1, технологія групової навчальної діяльності широко використовується у практиці закладів загальної середньої освіти. Проте є певний відсоток, коли не використовують або інколи. Це дає нам можливість стверджувати, що вчителі не до кінця розуміють можливості даної технології.

Рис. 2. Результат опитування учителів

Формувальний етап педагогічного експерименту проводився протягом 2018–2019 навчального року у 10-х класах. До експерименту було залучено 50 учнів, 24 з яких навчалися у контрольному 10 класі Криворізької ЗСШ № 5, а 26 учнів – у експериментальному 10 класі гімназії № 127 м. Кривого Рогу.

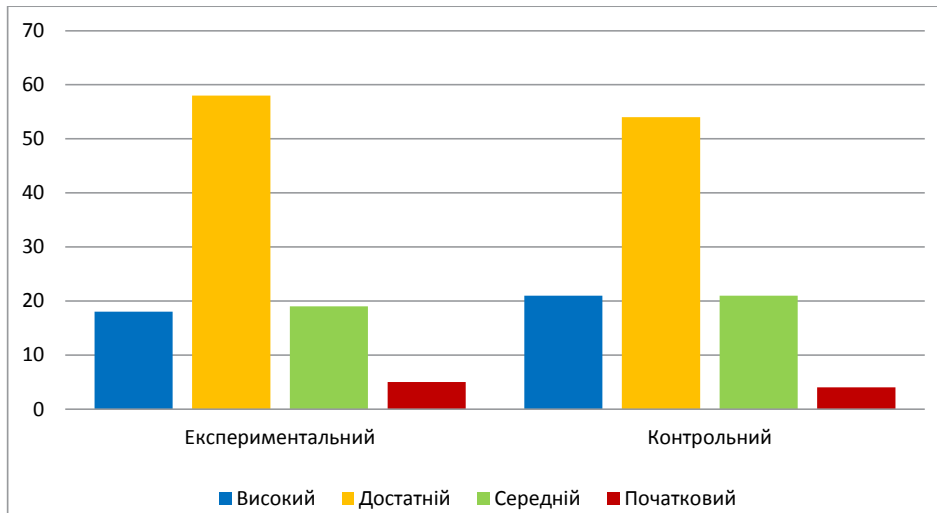

Рис. 3. Рівень навчальних досягнень учнів 10-х класів з географії до формувального етапу педагогічного експерименту (у %)

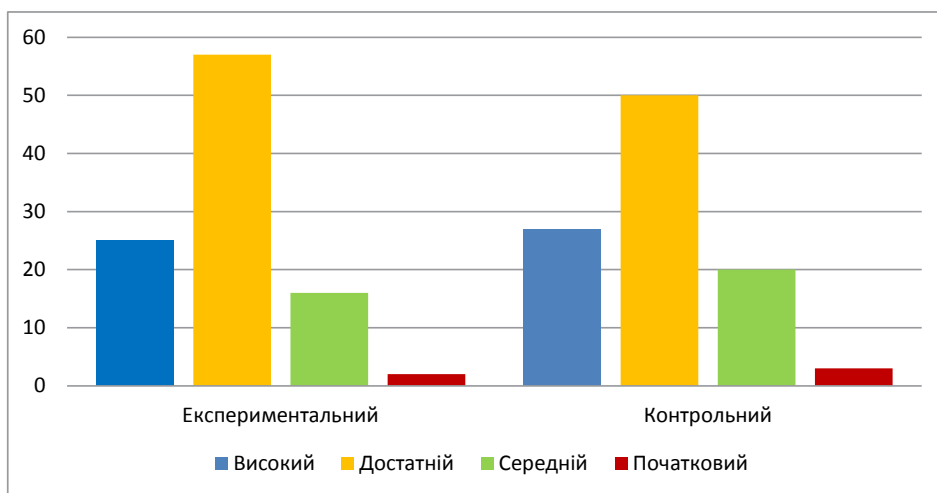

Рис. 4. Рівень навчальних досягнень учнів 10-х класів з географії після формувального етапу педагогічного експерименту (у %)

Запропонована методика організації навчання у складі груп на уроках географії у старшій школі як засобу впливу на якість освіти підтвердила гіпотезу дослідження і дали підстави для наступних стверджень.

Аналіз психолого-педагогічної і фахової літератури показав, що технологія навчання у складі груп дозволяє одночасно планувати навчальну діяльність, взаємне обговорення і контроль. Така форма активізує пізнавальну діяльність учнів 10–11 класів. Групова робота дає можливість учням висловити свої думки, своє відношення до подій, тим самим формує у старшокласників вміння поводитися один з одним.

Запровадження групової навчальної діяльності, в основу якої покладено спілкування як двосторонній процес, є одним із головних шляхів вирішення завдання модернізації сучасної системи освіти, що передбачає формування здатності до самореалізації у світі, якому притаманні риси інноваційності, складності, мінливості та суперечливості. Головним і визначальним для групової навчальної діяльності учнів є конструктивне співробітництво, завдяки якому вони перетворю-

ються із об'єкта викладацької діяльності вчителя в активних суб'єктів власного учіння.

Нами було встановлено важливий факт, що групова форма навчальної діяльності в порівнянні з іншими організаційними формами має низку значних переваг:

- 1) за той самий проміжок часу обсяг виконаної роботи набагато більший;
- 2) висока результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь;
- 3) формується вміння співпрацювати;
- 4) формуються мотиви навчання, розвиваються гуманні стосунки між дітьми;
- 5) розвивається навчальна діяльність (планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль).

Переваги групової форми навчальної роботи особливо яскраво виступають при активізації слабких учнів, що одержують більше можливостей, чим при фронтальній формі навчальної роботи, для продуктивного обговорення розглянутих проблем. Практика показує, що учні з низькими навчальними можливостями в групах висловлюються частіше, ніж звичайно в 10–15 разів. Це говорить про підвищення актив-

ності, що дозволяє успішніше формувати знання, уміння і навички.

Аналіз сучасного стану застосування технологій у складі груп (на основі анкетування вчителів та учнів) показав, що вчителі використовують групову форму у навчанні географії. Проте використання має частковий характер, особливо на профільному рівні навчання. Виявлено потребу в практичних методичних розробках в контексті Нової української школи.

Шкільна практика характеризується загалом низьким рівнем використання групової діяльності у масовій шкільній практиці, про що переконливо свідчать матеріали дослідження, педагоги закладів загальної середньої освіти недостатньо обізнані з методикою групової навчальної діяльності, а учні належним чином не підготовлені до групової навчальної праці в урочний час. Учителі епізодично вдаються до створення малих навчальних груп учнів, не дотримуючись при цьому визначених груповою динамікою умов формування групових суб'єктів діяльності, а саме: бажання членів однієї групи співпрацювати разом; наявність у складі групи не менше половини членів, які здатні на належному рівні виконувати конкретну діяльність. Стосовно навчальної діяльності це означає, що не менше половини учнів у складі малої навчальної групи мають мати середній та високий рівень навчальних можливостей. Ми побачили, що впровадження групової навчальної діяльності потребує деяких додаткових витрат часу, оскільки необхідно здійснити відповідне тематичне планування, розробити структуру проведення занять, скласти варіанти завдань.

Педагогічний експеримент показав, що групова навчальна діяльність дає багато можливостей, викликає інтерес учителів з огляду на те, що спроможна створити оптимальні умови для навчальної діяльності учнів 10–11 класів, розвитку інтелектуальних, творчих здібностей особистості і тим самим підвищити рівень навчальних досягнень з економіки та географії. Як вид навчальної діяльності старшокласників, групова діяльність

багатофункціональна. Поєднання її з інноваційними технологіями є досить гармонійним.

За результатами дослідження було встановлено, що в тих класах, де застосовується групова навчальна діяльність, учні показують високі результати у навчанні. Слабкі учні збагачуються новою інформацією, мають змогу вчасно отримати додаткові пояснення з незрозумілих питань. Завдяки контролю з боку сильних учнів вони припускаються менше помилок. Сильні учні, допомагаючи засвоювати навчальний економічний матеріал товаришам у групі, перевіряють і закріплюють свої знання. Ми підтвердили гіпотезу дослідження, що групова навчальна діяльність підвищує ефективність освітнього процесу, створюючи умови за яких учень розкриває свою творчу індивідуальність, тому що стає суб'єктом навчання. Групова робота сприяє також організації більш ритмічної діяльності кожного старшокласника.

Нами було визначено чинники підвищення якості навчання старшокласників з предметів економічного спрямування: групова робота, зміна видів діяльності, демократична організація діяльності, системний підхід, навчально-ігрове середовище (створення *lapbook*), навчальна мотивація. Доцільно, щоб учні могли самостійно, за власним бажанням обирати певну діяльність, у ході якої здійснюватимуть пошук, експеримент, розв'язування проблеми. Це забезпечує задоволення природних потреб людини, прагнення до кінцевого результату, здатність долати труднощі й впливає на формування особистості, сприяє її самореалізації та самоствердженню, у тому числі і економічної грамотності, культури та компетентності.

Отже, педагогічне дослідження підтвердило думку вчених про ефективність даної технології (Лийметс Х., 1975), (Нор К., 1998). У груповій навчальній діяльності старшокласників показують високі результати засвоєння економічних знань, слабкі учні виконують за обсягом будь-яких завдань на 20%–30% більше, ніж у фронтальній роботі. Саме тому треба значно більше приділяти уваги технології групової діяльності учнів на уроках в умовах нового підходу до процесу здобування знань.

Список літератури:

1. Лийметс Х.И. Групповая работа на уроке. Москва : Знание, 1975. 62 с.
2. Нор К.Ф. Технология организации групповой учебной деятельности. Николаев, 1998. 75 с.
3. Покась Л. Шляхи формування компетенцій у старшокласників на уроках географії.
URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8265>

References:

1. Liimets, H.Y. (1975). Gruppovaya rabota na uroke [Group work in the lesson]. Moskva: Znanie, p. 62. (in Russian)
2. Nor, K.F. (1998). Tekhnologiya organizatsii gruppovoy uchebnoy deyatel'nosti [Technology for organizing group training activities]. Nikolaev, p. 75. (in Russian)
3. Pokas, L. (2012). Shlyakhy formuvannya kompetentsiy u starshoklasnykiv na urokakh heohrafiyi.
URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8265>